

УДК 821.161.2-6.09“18”І.Франко; І.Пасічинський

ВЗАЄМИНИ ІВАНА ФРАНКА ТА ІСИДОРА ПАСІЧИНСЬКОГО

Богдан КРІЛЬ

*Львівський національний університет імені Івана Франка,
вул. Університетська, 1, Львів, Україна, 79000*

З'ясовано взаємини І. Франка зі своїм шкільним товаришем Ісидором Пасічинським. Висвітлено листування між ними. Розглянуто рецепцію І. Франка поетичних творів І. Пасічинського.

Ключові слова: гімназія, листи, критика, поезія

Дослідження будь-якої постаті починається з дослідження середовища – тих людей, з якими вона спілкувалася. Особливо це стосується дитячих та юнацьких років, бо в цей час формується характер і зацікавлення людини. Дуже важливою є така постановка питання у франкознавчих студіях. Як відомо, І. Франко впродовж усього життя підтримував стосунки з багатьма своїми гімназійними товаришами, в тому числі й наукові. Деякі з них добре знані, про інших же відомо мало.

Однією з таких маловідомих постатей є шкільний товариш І. Франка Ісидор Пасічинський. Серед мешканців Галичини він був відомий як громадсько-культурний діяч, меценат, письменник. Займався також записуванням народної творчості. На сьогодні ця постать дещо призабута. І. Пасічинський народився 1853 р. в с. Красне на Турківщині в родині священика Романа Пасічинського. Початкову освіту здобував в нормальних школах Перемишля та Яворова. Згодом навчався в Дрогобицькій гімназії, де познайомився з І. Франком. Рік часу прослужив в австрійському війську. Після демобілізації займався сільським господарством в с. Задільсько (нині Сколівський район Львівської області). Активно проводив громадську діяльність. Був членом багатьох українських товариств та організацій: «Академічного кружка у Львові», «Товариства ім. М. Качковського», «Народного дому» (Львів), «Просвіти» та ін. Важливою була діяльність І. Пасічинського в антиалкогольному русі.

Помер І. Пасічинський у 1930 р. в с. Задільсько, залишивши після себе численну рукописну спадщину: поетичні твори, епістолярій та фольклорні записи.

Про взаємини І. Франка та І. Пасічинського відомостей збереглося не дуже багато. Це автобіографії І. Пасічинського, окремі згадки І. Франка («Нарис літератури руської», «Нарис про Дрогобицьку гімназію») та його рецензії на твори І. Пасічинського (Літературні письма), а також листи І. Пасічинського до І. Франка.

З І. Франком І. Пасічинського пов'язують найбільше спільні роки навчання у Дрогобицькій гімназії (1867–1871). В автобіографії від 15 березня 1888 І. Пасічинський зазначає, що з І. Франком «разом в одной первой лавці с локаціями 1, 2, 3 на пересміну по

курсам сиділи». Ця інформація дещо неточна. Насправді записи у журналах успішності учнів Дрогобицької гімназії свідчать, що за отриманими оцінками у першому півріччі першого класу найкращими учнями стали А. Шіллер з Тисмениці (1), І. Франко з Нагуєвичів (2) і О. Базилевич з Турки (3), а у другому – А. Шіллер (1), І. Франко (2) та Іван Білас (3). І. Пасічинському тоді визначили, відповідно, 41 і 27 місця. У другому класі він мав третє і четверте, у третьому – третє і п'яте, а в першому півріччі четвертого класу – восьме місце. І. Франко у цих класах мав значно вищі місця [2, с. 542].

У гімназії в часи його студій працювало чимало викладачів, з яких лише кілька, за словами І. Франка, зарекомендували себе справжніми педагогами. Серед них був Микола Антоневи́ч, котрий навчав історії, географії, української і німецької мов. Природознавець, філолог і педагог Іван Верхратський був викладачем ботаніки і зоології, а також української мови. Теофіл Грушкевич у гімназії викладав грецьку й українську мови, був куратором третього класу, в якому вчився І. Пасічинський. Відомим вченим згодом став Олексій Торонський, автор підручників з української літератури і релігії для гімназій. Антоній Дронжек був римо-католицьким катехитом і водночас викладачем математики.

Директорував на той час М. Куровський. В автобіографії, датованій 19 червня 1923 р., І. Пасічинський писав, що «директор Куровський був для всіх учнів справжнім батьком, а мене з Франком при кожній нагоді завжди іншим ставив за приклад і як тільки випадала добра лекція, нас стручав в інструкторів (рекомендував за репетиторів. – *Б. К.*), до чого, признаюся, я був трохи за лінивим, але для п. Директора бодай місяць-два сповняв обов'язок совісно» [1, спр. 1, арк. 2].

Іван Верхратський своїх предметів часто навчав безпосередньо на природі. У погожі дні він організовував пізнавальні екскурсії в околиці Дрогобича, навчав учнів розрізняти види комах, жуків, рослин тощо. Саме під його впливом І. Пасічинський ще в гімназійні роки зацікавився природознавством, зокрема ботанікою та зоологією. З цього приводу він згодом писав: «Ми оба разом з Франком дуже часто виходили собі на провітр (на прогулянку. – *Б. К.*) на Гірку (ліс, який знаходиться в районі р. Селець на шляху від Дрогобича до Трускавця. – *Б. К.*) «на Чиравку» та збирали усяких хрущів, мотилів та ботанічні рослини. ... Було то моє улюблене заняття і в цій галузі наук я усім цікавився і бажав мерщій вивчитися» [1, спр. 1, арк. 3].

В 1871 р. І. Пасічинський змушений був покинути навчання в дрогобицькій гімназії. В автобіографії він згадував, що причиною цього були його літературні заняття, які викликали невдоволення гімназійного священика Томи Баревича. Між ними начебто виник гострий конфлікт, який міг стосуватися моральної сторони, що за нею стежив гімназійний катехит Т. Баревич. Цю версію згодом повторили й окремі дослідники. Тогочасні документи, які стосуються Дрогобицької гімназії, не зберегли жодної інформації про цей конфлікт. З них відомо, що в тих класах, де навчався І. Пасічинський, Т. Баревич не вів жодних предметів, а отже, конфлікт між ними видається неправдоподібним. Деяку інформацію з цього приводу подав І. Франко, який у «Нарисі історії українсько-руської літератури до 1890 р.» згадав про І. Пасічинського як свого товариша під час гімназійних студій. Зокрема, він писав, що з І. Пасічинським

«товаришував безпосередньо протягом усієї нижчої гімназії в Дрогобичі. Скінчивши четвертий гімназійний клас з недостаточним успіхом, він покинув школу і осів на сільським господарстві...» [4, т. 41, с. 380].

Точних відомостей про подальші зустрічі І. Франка та І. Пасічинського не збереглося. Вони могли зустрічатися ще один раз наприкінці 1891 у Турці під час загального повітового віча. Серед майже 150 селян і 50 священиків були І. Франко, який приїхав зі Львова, та І. Пасічинський, який взяв участь у дискусії з питань господарського і культурного життя в повіті. Чи спілкувалися вони тоді і на які теми, документальних даних немає. Є спорадичні відомості про їхнє листування. На сьогодні виявлено лише три листи І. Пасічинського, які зберігаються в архіві І. Франка (12 серпня 1885, 4 лютого 1886 і 12 січня 1892). Їх у 2003 опублікувала К. Зозуляк [3]. Очевидно, листів було набагато більше. Бо в листі від 12 серпня 1885 р. І. Пасічинський писав: «Найдорожший друже Іване, не знаю що за Божа воля, що ти, Братику, так згордів, що я тільки разів до тебе писав, а ти не зволив ні одним словечком до мене відписати...» [3, с. 58].

Ще один аспект взаємин стосується поетичної творчості І. Пасічинського. За свідченням І. Франка, вірші він почав писати саме під впливом І. Пасічинського. Згадки про це маємо у вступі до повісті «Петрії і Довбушуки» та у листі до М. Драгоманова від 26 квітня 1890 р.: «Заохотив мене до писательства також примір товариша Ізидора Пасічинського, котрий ще в нижчій гімназії почав друкувати свої вірші в «Учителю», «Руській раді» і «Ластівці». Верхратський ставив його вірші дуже високо» [4, т. 49, с. 242].

І. Пасічинський писав поетичні твори впродовж усього життя. Багато з них були надруковані в різних періодичних виданнях, а деякі вийшли окремими виданнями («Безталанний», «Небилиці-баналуки для забави і науки», «Іван Підкова» та ін.). Автор відгукувався поетичним словом практично на всі відомі йому події як у державі, так і в рідному краї чи селі. За темами це були твори про імператора Австро-Угорщини Франца Йосифа I і його дружину Єлизавету, керівників Польщі і ЗУНР, українське національне і культурне життя, краєзнавство і навколишню природу, сільське господарство, ремесло, побут, родинне життя тощо.

Зі своєю творчістю І. Пасічинський з надією на допомогу у виданні регулярно знайомив І. Франка. Зокрема, у листі від 12 серпня І. Пасічинський зазначав: «...написав я файних 30 співанок і назвав «Соловієм», то дільце посвятив я, Братику-соловію, Тобі і переслав на руки Ом. Огоновського, щоб «Просвіта» видала. Не знаю, що они там починили, на всякий раз прошу Тя дуже, Братче, звідайся о всім і ласкаво ми донеси. Прочитайси ти співанки і заспів...» [3, с. 58]. З наступного листа, датованого 4 лютого 1886 р., довідуємося, що вірші цієї збірки стосувалися української і ремісничої тематики: «Просив бим тоже Вашої ласки хоть по правді не знакомець, но яко далекій свояк – осміляюсь – довідайтесь там у п. Огоновського, що зробив из моїм «Соловієм» – збірником співанок школярских і господарских, чи «Просвіта» їх видасть чи ні» [3, с. 58]. У цьому ж листі І. Пасічинський інформував І. Франка про видання ремісничих пісень окремим збірником у Коломиї і просив його про розміщення відповідної реклами у газеті «Зоря». З огляду на це він прилучив до листа три вірші з метою їх публікації

у франковому часописі. Зокрема, в листі говорилося, що І. Пасічинський задумав видати збірник своїх пісень, «ремісничих (рукодільничих), господарских і інших, от яких Вам ту для приміра пару посилаю. В тій цілі розписую передплату 1 з. на цілий збірник в двох частях 50 к. Прошу і Вашої ласки в своїй «Зорі» яко єдинім журналі літературнім, підпоможіт мене в сім ділі, та й оголосіт о моєм наміренію. Збірник мій вийде в Коломиї в друкарні М. Білоуса под заголовком: Соловейко-Верховинец. Перший збірник пісней рукодільників, купців і других руских людей. Прилагодив Ісидор Р. Пасічинській... Кілька екзпл. пак «Соловейка» пішлю. А сли би Ваша ласка, то для прикладу, а за пісни в «Соловейка» вйдут... помістіт в «Зорі» переслані ту співанки. Кожний ремісник має в «Сол» своїх пару співанок, що розбудит в ремеслниках духа руского» [3, с. 58]. Обидва збірники «Соловейка Верховинця», очевидно, не були опубліковані, принаймні, в бібліотечних каталогах вони не значаться.

Втім, І. Франко ставився до поезій свого гімназійного товариша досить критично. Листів-відповідей до І. Пасічинського не виявлено. Цілком можливо, що вони загинули внаслідок численних пожеж на господарстві І. Пасічинського. Однак, у 1876 р. в журналі «Друг» була опублікована анонімна стаття під назвою «Літературні письма». За твердженням М. Возняка, ця праця належить І. Франкові. Її четверта частина повністю присвячена творам бойківського письменника. Так, І. Франко став чи не першим літературознавцем, який подав критичний огляд ранньої поетичної творчості І. Пасічинського, зокрема, він несхвально відгукнувся майже про всю його творчість першої половини 1870-х років. Більшість критичних зауважень стосувалася недосконалої форми поезій та незавершеності їхнього змісту. І. Франко наголосив і на відсутності прогресу в поетичній майстерності І. Пасічинського. Критику викликала і погана граматики творів. Однак головне зауваження літературознавця торкалося відходу від народного матеріалу. Серед творів поета І. Франко відзначив тільки вірш «В касарні» та поему «Безталанний».

«Одна лиш поезійка його «В касарні» показує у автора пробіск давнього таланту... Перед всім треба було йому науки, щирої і справної руки, котра би повела його дальше...» [4, т. 26, с. 37]. Варто підкреслити, що І. Франко зовсім не відкидав наявності в І. Пасічинського поетичного таланту. Він вказав на те, що погана якість віршів спричинена відсутністю праці письменника над собою. Водночас він вказав можливості для покращення.

Ще раз І. Франко звернув увагу на І. Пасічинського як письменника у «Нарисі історії українсько-руської літератури до 1890 р.». Зокрема, він писав, що свою письменницьку діяльність І. Пасічинський «розпочав іще в р. 1870 у «Ластівці», видаваній Климертовичем, і від того часу друкував багато віршів, оповідань, кореспонденцій і інших статей, переважно в популярних часописах та календарях, держачися переважно видань москвофільської партії, не цураючись й народовецьких популярних видань, друкованих етимологією, але оминаючи всі видання фонетичні. Із його віршування одна тільки поема «Безталанний», видана в Коломиї 1872 р., виявляє сліди поетичного таланту, що міг був розвинути краще, як розвився в дійсності» [4, т. 41, с. 380].

Про І. Пасічинського як записувача фольклору І. Франко майже не згадував і

зібраних ним матеріалів не використовував. Очевидно, причиною цього була низька якість записів, які не дуже надавалися для наукового використання. Однак, про те, що такі записи все ж мали певну наукову цінність, І. Франко згадує в листі до М. Драгоманова від 19 березня 1888: «Жаль, що Ви не звернулися давніше до декого в Галичині, тут можна би було познаходити ще деякі усні перекази про Буняка, особливо в горах. Я пригадую собі, що бачив дещо такого записано у Ізидора Пасічинського. Я напишу до нього...».

Остання письмова згадка І. Пасічинського про І. Франка зафіксована під 1918 р., коли він написав вірш під назвою «Товаришу Іванові Франку в другу річницю смерті», який досі залишається в рукописі:

Спиш, брате, сном вічним, Ні бачиш, ні чуєш,
Що дієсь сьогодні в Україні рідній?
[Думами] своїми нам долю віщуєш,
По товім напрямі ідуть братя гідні

«Не пора» співають та впору ділають
Роботу велику без шуму, без крику
Чужими руками з [ляшка витягають]
Руську гусь печену тай утку на диво.

Взаємини І. Пасічинського та І. Франка важко назвати глибокими. Найбільше вони спілкувалися під час навчання в Дрогобицькій гімназії. Подальші їхні стосунки зводилися, переважно до листування і їх можна охарактеризувати як «письменник-критик». Тим не менше, ці відносини посіли своє місце в житті І. Франка.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Державний архів Львівської області. Ф. 1245. Оп. 3. Спр. 1–16.
2. *Кріль М.* Ісидор Пасічинський – подвижник культурно-національного життя в українському Підкарпатті / М. Кріль // Збірник праць науково-дослідного центру періодики. – Львів, 2005. – С. 540–548.
3. *Пасічинський І.* Листи до І. Франка / Публікація К. Зозуляк // Наук. вісн. музею І. Франка у Львові. – Львів : Каменярь, 2003. – Вип. 3. – С. 58–69.
4. *Франко І.* Зібрання творів: у 50-ти т. – Київ: Наукова думка, 1976–1986.

Стаття надійшла до редакції 10.04.2012
Прийнята до друку 26.04.2012

THE RELATIONSHIPS OF ISYDOR PASICHYNSKIY AND IVAN FRANKO

Bohdan KRIL

*The Ivan Franko National University of L'viv,
Institute of Ivan Franko Studies,
1, Universytets'ka Str., L'viv, Ukraine, 79000*

The relationships of Ivan Franko and his school mate Isydor Pasichynskiy are shown in this article. The correspondence between them is highlighted. I. Franko's reception of I. Pasichynskiy's poetry is considered.

Key words: gymnasium, letters, criticism, poetry.

ВЗАИМООТНОШЕНИЯ ИСИДОРА ПАСИЧИНСКОГО И ИВАНА ФРАНКО

Богдан КРИЛЬ

*Львовский национальный университет имени Ивана Франко,
Институт франковедения,
ул. Университетская, 1, Львов, Украина, 79000*

Выяснено взаимоотношения Франко со своим школьным товарищем Исидором Пасичинським. Освещены переписка между ними. Рассмотрены рецепцию Франко поэтических произведений И. Пасичинського.

Ключевые слова: гимназия, письма, критика, поэзия.